

La educación informal

La educación informal

Jaume Trilla

Barcelona: PPU, 1986

L'educació és un fenomen complex i divers, promogut per una gran diversitat d'agents i que es produeix en un nombre incalculable d'escenaris. Tradicionalment hi ha hagut una vinculació de l'educació amb l'escolarització com la forma genuïna d'educació, fins al punt que en alguns moments s'ha arribat a confondre l'una en l'altra. Però l'evidència ens diu que, més enllà de l'escola (amb ella o malgrat ella), les influències educatives significatives que rep una persona en el seu procés vital són constants i generades des dels espais i situacions més impensables. Els estudis sobre el procés de socialització no fan més que corroborar aquesta evidència. Jaume Trilla va plantejar-se ara ja fa ben bé trenta anys fer una reflexió sistemàtica sobre els agents educatius que girava al voltant de la idea d'intencionalitat i consciència en el fet d'educar. El seu llibre va redibuixar el mapa i les referències sobre el món de l'educació i la classificació dels agents educatius.

En els primers capítols del llibre es fa una aproximació a la idea d'educació informal i la caracteritza com aquella no intencional, no conscient ni sistemàtica, amb agents desdibuixats en la seva funció educativa però, a la vegada, d'una gran influència en el procés de cons-

trucció d'una persona. Inevitablement, al costat de l'educació informal van aparèixer altres situacions que, sense ser l'escola, tampoc no tenien les particularitats de l'educació informal.

Al contrari, mantenien similituds amb l'escola des del punt de vista de ser estructures organitzades, sistemàtiques, amb intencionalitat educativa, amb consciència de voler generar una influència i un reconeixement com a agent educatiu. Arribat a aquest punt, Trilla va perfilar el concepte d'educació *no formal* com espai intermedi entre l'escola o *educació formal*, l'agent educatiu que tradicionalment havia servit de referència, i l'entorn o *educació informal*, allò sempre present, de permanent influència però difús i intangible.

La idea d'educació no formal va esdevenir un concepte fonamental que va obrir noves perspectives per a l'estudi dels fenòmens educatius i va dotar d'una visibilitat fins llavors desconeguda a altres formes d'educació amb tradició pràctica però emergents des del punt de vista de la construcció d'un discurs sistemàtic sobre la seva activitat i que des de feia temps reflexionaven sobre la seva identitat, enfront de l'escola.

Un dels casos més evidents va ser el de l'educació social, que estava en ple procés de construcció tant des de la perspectiva professional com des de la perspectiva universitària. De fet, fins

ben entrats els anys noranta, aquest era el llibre (i el concepte) de referència per teoritzar sobre l'estatus educatiu de les pràctiques que avui dia podem incloure dins de l'educació social. Ara bé, tot i els avantatges del concepte per la cobertura que donava a totes aquestes *noves* pràctiques educatives (que ja tenien una extensa tradició en forma d'experiències no sempre reflexionades), el "no" que precedeix a "formal" les situava en una situació d'inferioritat davant del "formal", que segueix sent el sistema educatiu reglat. Segurament aquesta no era la intenció de l'autor però així ha estat interpretat i aprofitat per les mirades miops a altres agents educatius que no siguin l'escola.

Per aquesta raó, en anys posteriors es va obrir una discussió sobre l'exactitud del concepte "no formal" i això va donar peu a noves reflexions sobre l'ús i el sentit de l'expressió. En conseqüència, com passa en qualsevol disciplina, la idea de "no formalitat" ha anat evolucionant progressivament cap a fórmules més precises que sense renunciar a la idea de "no formalitat", perfectament aplicable a moltes situacions educatives quotidianes, ha permès acotar de forma més precisa els límits de l'educació social i les accions pròpies del camp socioeducatiu. De fet, tal com indicava A. Caride l'any 2004 en el seu article "No hay educación no formal" (publicat en la secció Opinió del núm. 28 d'aquesta revista), l'educació social ha de situar-se de for-

ma específica al costat de *l'educació formal* (el sistema reglat), *l'educació no formal* (les situacions educatives estructurades però no reglades) i *l'educació informal* (les situacions educatives difuses i no intencionals). Tot i això, encara avui dia hi ha agents que queden dins del paraigües de l'educació social i se senten més identificats amb la idea de "no formal" que de "social".

Tornant a l'inici i al títol del llibre, un altre mèrit del llibre és que la idea d'informalitat també va permetre obrir la reflexió sobre els ambients educatius institucionals. Habitualment, les institucions han estat estudiades des de la seva formalitat explícita i freqüentment s'ha oblidat que aquestes tenen un entorn intangible on es fa una immersió inconscient que, segons com sigui aquest, pot reforçar o inhibir la intencionalitat que persegueix aquell recurs educatiu. Aquesta reflexió connecta directament amb la reflexió sobre el currículum ocult i el currículum invisible de les institucions educatives, temàtiques fonamentals per entendre els efectes de l'acció.

Per acabar, val la pena destacar un detall entranyable del llibre. Tot i ser un treball molt analític i molt metòdic en la construcció del discurs, l'obra es tanca amb un apèndix final qualitativament diferent on l'autor exemplifica situacions d'educació informal amb un nombre importat de textos i cites extrets d'obres de la literatura universal. No perdem de

vista que Jaume Trilla ha estat un gran estudiós de la presència de l'educació en la literatura, com va mostrar en els seus llibres *Els grans autors i l'escola* o *Llibres escolars fantàstics (insòlits, metafòrics...)*.

Jesús Vilar Martín
Professor de la Facultat d'Educació
Social i Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull